

Jędrzej Jander

Rozmontowanie USAID: implikacje dla rosyjskich mediów na uchodźstwie

Decyzja administracji prezydenta Donalda Trumpa o zamrożeniu pomocy zagranicznej oraz faktyczne rozmontowanie agencji USAID niosą poważne konsekwencje dla rosyjskich mediów na uchodźstwie. Nagłe wstrzymanie amerykańskiego finansowania zagraża ich dalszemu funkcjonowaniu, ogranicza ich możliwości operacyjne oraz wzmacnia przewagę Kremla w rosyjskiej przestrzeni medialnej. Straty mogą mieć charakter nie tylko finansowy, ale również wizerunkowy.

Rozmontowanie Agencji ds. Rozwoju Międzynarodowego. 20 stycznia 2025 r., w dniu swojej inauguracji, prezydent Donald Trump podpisał rozporządzenie wykonawcze wstrzymujące na trzy miesiące amerykańską pomoc zagraniczną. Działając na mocy tego rozporządzenia, sekretarz stanu Marco Rubio zarządził zamrożenie niemal wszystkich amerykańskich programów pomocowych na świecie. Dotychczasowe wydatki miały zostać przeanalizowane, a następnie dostosowane do obecnej polityki zagranicznej USA. Na celowniku nowej amerykańskiej administracji znalazła się Agencja ds. Rozwoju Międzynarodowego (United States Agency for International Development, USAID). W latach 2014–2024 odpowiadała ona za wydatkowanie niemal połowy z ok. 635 miliardów dolarów całkowitej sumy amerykańskiej pomocy zagranicznej¹. Prezydent Trump oraz jego bliski doradca Elon Musk oskarżyli agencję o korupcję, niegospodarność i szerzenie lewicowej ideologii. W lutym doszło do zwolnienia kierownictwa oraz większości spośród ponad 10 tysięcy pracowników USAID. 27 lutego, nieco ponad miesiąc po rozpoczęciu analizy wydatków zagranicznych, administracja prezydenta poinformowała o wycofaniu się z ponad 90% kontraktów zawartych przez agencję, o łącznej wartości 54 miliardów dolarów².

Obecność USAID w Europie Środkowej i Wschodniej. Agencja ds. Rozwoju Międzynarodowego została utworzona w 1961 r. z inicjatywy 35 prezydenta USA, Johna F. Kennedy'ego, w kontekście zimnowojennej rywalizacji ze Związkiem Radzieckim o wpływy w krajach Globalnego Południa. Pomoc zagraniczna pod nowym szyldem miała być źródłem miękkiej siły i pozytywnie wpłynąć na wizerunek Stanów Zjednoczonych. Działalność USAID skupiała się przede wszystkim na pomocy humanitarnej, edukacji, ochronie zdrowia i rozwoju gospodarczym. Wraz z końcem zimnej wojny amerykańskie wsparcie objęło również państwa Europy Środkowej oraz byłego ZSRR. W państwach tego regionu głównym celem wsparcia były reformy gospodarcze, rozwój przedsiębiorczości oraz wzmocnienie instytucji demokratycznych, społeczeństwa obywatelskiego i niezależnych mediów. Wybuch pełnoskalowej wojny w Ukrainie w 2022 r. dał impuls do ponownego wzmocnienia działalności w regionie. Ukraina stała się największym beneficjentem pomocy USAID na świecie (ponad 16 miliardów dolarów w 2023 r.)³. Oprócz tego kraje Europy Środkowej (konkretnie Polska, Czechy, Słowacja, Słowenia, Węgry, Rumunia i Bułgaria) zostały objęte nowym programem wsparcia o wartości 35 milionów dolarów, którego celem było dotowanie organizacji pozarządowych i niezależnych mediów, a co za tym idzie – wzmocnienie odporności społeczeństw demokratycznych w dobie konfliktu toczącego się za wschodnią granicą UE.

Zależność rosyjskich mediów na emigracji od pomocy zagranicznej. W ostatnich latach amerykańskie wsparcie obejmowało także organizacje społeczne i niezależne media z Rosji i Białorusi, zmuszone do emigracji przez autorytarne rządy w swoich krajach. Dziennik „Financial Times” podaje, że łączna wartość programów

¹ *These countries could lose the most, if U.S. stops aid*, „Reuters”, 26.02.2025, <https://www.reuters.com/graphics/USA-TRUMP/USAID/akpenzlyjvr/> (04.03.2025).

² *Trump administration says it's cutting 90% of USAID foreign aid contracts*, „The Associated Press”, 27.02.2025, <https://apnews.com/article/trump-usaid-foreign-aid-cuts-6292f48f8d4025bed0bf5c3e9d623c16> (04.03.2025).

³ ForeignAssistance.gov, <https://foreignassistance.gov/cd/ukraine/2023/disbursements/1> (04.03.2025).

pomocowych dla organizacji rosyjskich wyniosła w 2023 r. ponad 100 milionów dolarów⁴. Decyzja amerykańskiej administracji uderzyła w to środowisko ze szczególną siłą. Powołując się na źródła w Waszyngtonie, gazeta „The Moscow Times” donosiła 30 stycznia, że nawet 90 rosyjskich organizacji pozarządowych i mediów może zostać dotkniętych utratą finansowania⁵. Według zeszłorocznego raportu organizacji FX Fund, udział grantów w dochodach rosyjskich mediów na uchodźstwie wyniósł w 2023 r. ponad 85%. Udział funduszy amerykańskich w ogólnej sumie grantów nie jest znany. Wiadomo jednak, że jedno z największych rosyjskich mediów na emigracji, Meduza, czerpała z tego źródła od 15% do 20% swoich dochodów⁶. W przypadku mniejszych projektów ta zależność mogła być znacznie większa. Wielu dotychczasowych beneficjentów amerykańskiej pomocy nie znało realnej skali finansowania z tego źródła, ponieważ agencja USAID często korzystała z pośrednictwa innych podmiotów. Brak tej wiedzy nie pozwolił im przygotować się na tak nagłe odcięcie tak znacznej części funduszy.

Warto zaznaczyć, że organizacje na uchodźstwie często nie mają realnej alternatywy dla zagranicznych grantów. Rosyjskie media na emigracji nie są w stanie w pełni monetyzować swoich zasięgów, co wynika z ograniczeń prawnych i surowych represji w Federacji Rosyjskiej. Wspieranie poprzez jakąkolwiek interakcję (np. udostępnienie lub komentarz) mediów uznanych przez władzę za „niepożądane” jest w Rosji traktowane jak przestępstwo. Z kolei brak interakcji użytkowników stawia niezależne media na przegranej pozycji w rywalizacji o nowe grupy odbiorców. Wynika to z działania algorytmów dużych platform społecznościowych, które są dla tych organizacji głównymi kanałami komunikacji z publiką. W tych warunkach zagraniczne granty stanowią kluczowe źródło utrzymania dla emigracyjnych mediów, umożliwiając im kontynuowanie działalności, rozwój oraz zachowanie niezależności redakcyjnej.

Niestabilna sytuacja niezależnego dziennikarstwa kontrastuje z potęgą finansową rosyjskiej cenzury. Kreml systematycznie dąży do kontroli nad rosyjską przestrzenią cyfrową. Rząd w Moskwie planuje w kolejnych pięciu latach przeznaczyć na ten cel równowartość 660 milionów dolarów⁷. W rezultacie można oczekiwać coraz efektywniejszej kontroli treści publikowanych w Internecie, a główne platformy wykorzystywane przez media niezależne (Telegram, YouTube) mogą zostać całkowicie zablokowane na terytorium Federacji Rosyjskiej.

Wsparcie zagraniczne jako problem wizerunkowy. Kolejnym istotnym problemem dla mediów rosyjskich na uchodźstwie jest to, że ujawnienie ich finansowania przez zagraniczny rząd może być dyskredytujące w oczach krajowych odbiorców, szczególnie jeśli ten fakt zostanie wykorzystany przez kremlowską propagandę. Władze rosyjskie mogą zwrócić się do amerykańskiego Kongresu o ujawnienie rosyjskich beneficjentów USAID⁸. Rosyjski polityk oskarżył amerykańską agencję o ingerencję w suwerenność innych państw pod pozorem wspierania dziennikarzy i aktywistów⁹. Jego retoryka jest spójna z tą prezentowaną przez Elona Muska – amerykański miliarder nazwał USAID „organizacją przestępczą”, która prowadziła na świecie „skrajnie lewicowe operacje psychologiczne”¹⁰. Tego rodzaju narracja

⁴ C. Weaver, M. Dunai, *Strongmen celebrate as Trump aid freeze hits media*, ft.com, 06.02.2025, <https://www.ft.com/content/10b6a51f-35d4-4f17-86ff-15bc9751f73d> (04.03.2025).

⁵ «Vse obrushilos' razom». *Desyatki rossijskich NKO i SMI ostalis' bez finansirovaniya posle «zamorozki» pomoshchi SSHA*, moscowtimes.ru, 30.01.2025, <https://www.moscowtimes.ru/2025/01/30/vse-obrushilos-razom-desyatki-rossiiskih-nko-ismi-ostalis-bez-deneg-posle-zamorozki-pomoschi-trampa-a153803> (04.03.2025).

⁶ M. Mark, *Samkelo depended on USAID-backed drugs to stay alive. Then came Trump's order*, ft.com, 27.02.2025, https://www.ft.com/content/533bc63c-f374-4ea0-a46a-5af76bff849b?utm_source=chatgpt.com (04.03.2025).

⁷ G. Stolyarov, L. Papachristou, *Russia to spend over half a billion dollars to bolster internet censorship system*, „Reuters”, 10.09.2024, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-spend-over-half-billion-dollars-bolster-internet-censorship-system-2024-09-10/> (04.03.2025).

⁸ «Kongress prishlet spiski – my otdadim ikh v FSB». *Volodin predlozhlil «pokayat'sya na Krasnoy ploschadi» rossiyanam, poluchavshim den'gi ot «vrazheskoy organizatsii» USAID*, meduza.io, 11.02.2025, <https://meduza.io/news/2025/02/11/kongress-prishlet-spiski-my-otdadim-ih-v-fsb-volodin-predlozhlil-pokayatsya-na-krasnoy-ploschadi-rossiyanam-poluchavshim-dengi-ot-vrazheskoy-organizatsii-usaid> (04.03.2025).

⁹ Vyacheslav Volodin, t.me, 05.02.2025, https://t.me/vv_volodin/1004 (04.03.2025).

¹⁰ Elon Musk, x.com, 03.02.2025, <https://x.com/elonmusk/status/1886317363953279401> (04.03.2025); Elon Musk, x.com, 03.02.2025, <https://x.com/elonmusk/status/1886449983483748472> (04.03.2025).

płynąca z otoczenia prezydenta USA może mieć szkodliwy wpływ na wizerunek mediów korzystających do tej pory z amerykańskiego wsparcia.

Wnioski

- Rozmontowanie USAID oraz zamrożenie amerykańskiej pomocy zagranicznej może spowodować poważne trudności dla niezależnych mediów rosyjskich na uchodźstwie. Możliwość dywersyfikacji finansowania jest w przypadku mediów emigracyjnych bardzo ograniczona.
- Pozostaje kwestią otwartą, czy po restrukturyzacji USAID i przeglądzie wydatków amerykańska pomoc dla rosyjskich organizacji emigracyjnych zostanie wznowiona. Nawet jeśli tak się stanie, prawdopodobne jest radykalne ograniczenie tych środków. Wynika to nie tylko z polityki cięć budżetowych, ale również dążenia Waszyngtonu do normalizacji stosunków z Federacją Rosyjską.
- W tej sytuacji Kreml powiększa swoją przewagę w przestrzeni informacyjnej – zarówno dzięki ograniczeniu zasobów niezależnych mediów, jak i poprzez zwiększenie nakładów na efektywną kontrolę treści w rosyjskim Internecie.
- Dalsza przyszłość rosyjskich mediów na emigracji będzie zależeć od ich zdolności do dywersyfikacji źródeł finansowania oraz potencjalnego wsparcia ze strony innych krajów (przede wszystkim Unii Europejskiej), które przynajmniej częściowo wypełnią lukę po USAID.